
thodoxe heren zich tegen het synodale, van de staat overgenomen centrale beheer verzette. Toch omvatte ook zij slechts een deel van alle orthodoxe gemeenten.

Dat dit laatste zo was, was voor een belangrijk deel te danken aan het al dan niet openlijke verzet juist van Kuypers orthodoxe collega's, zowel binnen de eigen kerkeraad als in den lande. De man die in 1867 met gejuich als Leidse bekeerling was binnengehaald, werd drie jaar later door hen beschouwd als een weliswaar begaafde, maar toch veel te radicale drammer. Openlijk werd hij neergezet als een potentiële kerkelijke Bismarck. Zijnerzijds had Kuypers overigens weinig gedaan de groeiende kloof tussen hem en zijn collega's te overbruggen. 'Zonder strijd is het leven thans wel niet denkbaar' meende hij en dus kende hij binnen de kerk maar twee partijen: 'met wien en tegen wien ik moet optrekken'. Type-rend was zijn optreden in jaarlijkse vergaderingen de orthodoxe Nederlandsche Hervormde Predikanten Vereeniging. Meteen in de eerste vergadering die hij bijwoonde, die van mei 1867, roerde hij zich danig. Een jaar later kreeg hij een fikse woordenwisseling met haar voorzitter Van Toorenenbergen over de binding aan de kerkelijke belijdenis en formuleren. Dat een aantal leden dit martiale optreden toch op prijs stelde, bleek uit het feit dat Kuypers in het bestuur werd gekozen. Twee jaar later echter verraste hij vriend en vijand in deze kring door daar plotseling in een lezing zijn later zo bekend geworden onderscheid tussen kerk als (bewegelijk) organisme en kerk als (vast) instituut als vaststaand feit te poneren en vervolgens, in de avondvergadering, zich ook nog eens te keren tegen zijn begaafdste opponent D. Chantepie de la Saussaye. Achteraf bezien markeerde deze gebeurtenis, die meteen Kuypers afscheid van de predikantenclub was, het begin van de breuk binnen de hervormde orthodoxie die uiteindelijk in 1886 tot de Doleantie zou leiden. Kuypers trok zijn eigen spoor, zoals ook blijkt uit het feit dat hij zich nooit echt bemoeid heeft met de in 1865 opgerichte Confessioneele Vereeniging, waarin veel van zijn minder radicale rechtzinnige collega's samen met een groot aantal 'leken' hun geestelijk onderdak hadden gevonden.

Politiek strateeg

Waar Kuypers wel tijd in stak, waren pogingen om een passend orgaan te creëren voor de veldwinnende orthodoxie. Van november 1867 af was hij betrokken bij een plan om het Réveilmaandblad *De Vereeniging: Christelijke Stemmen* (VCS) op nieuwe leest te schoeien. Nadat dit geen begaanbare weg was gebleken en een poging zijnerzijds om Groen voor het gezamenlijk uitgeven van een nieuwe periodiek te winnen eind september 1868 door laatstgenoemde was afgewimpeld, leende hij voorjaar 1869 anoniem